

Vammaispalvelun soveltamisohjeet

Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Voimassa 1.1.2024 alkaen

Hyväksytty:

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen aluehallitus 28.11.2022 § 229

Tekniset muutokset:

Toimialajohtaja Mika Forsbergin päätös 26.3.2024 § 21

Päijät-Hämeen
hyvinvointialue

Sisällysluettelo

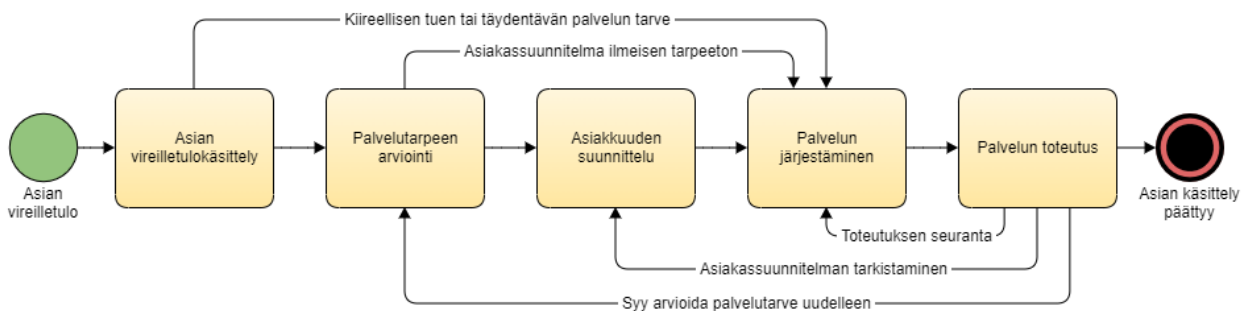
Johdanto.....	4
Sosiaalihuollon asiakasprosessi – yhteydenotosta palvelujen järjestämiseen	4
1 Vammaispalvelut Päijät-Hämeen hyvinvointialueella	6
1.1 Palvelutehtävä	6
1.2 Lainsäädäntö ja soveltaminen	6
1.3 Vammaispalvelujen organisaatio.....	7
1.4 Palvelutakuu	7
1.4.1 Sosiaalihuoltolaki.....	7
1.4.2 Vammaispalvelulaki.....	8
2 Vammaispalvelulain mukaiset palvelut	9
2.1 Vaikeavammaisten kuljetuspalvelut.....	10
2.1.1 Kuljetuspalvelutarpeen arviointi	10
2.1.2 Kuljetusmatkojen tarve	10
2.1.3 Kuljetusmatkojen määrä ja omavastuu	10
2.1.4 Kuljetuspalvelualueet ja kohtuulliset kustannukset	10
2.1.5 Kuljetuspalvelujen järjestäminen	11
2.1.6 Oman auton vaikutus kuljetuspalveluun	11
2.1.7 Kuljetuspalveluun liittyvä saattajapalvelu	11
2.2 Päivätoiminta	11
2.2.1 Päivätoiminnan palvelutarpeen arviointi ja myöntämisen edellytykset	12
2.2.2 Päivätoiminnan järjestäminen	12
2.2.3 Päivätoiminnan maksut	12
2.3 Palveluasuminen.....	13
2.3.1 Palveluasumisen tarpeen arviointi	13
2.3.2 Palveluasumisen järjestäminen	13
2.3.3 Palveluasumisen maksut.....	13
2.4 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet	13
2.4.1 Asunnon muutostöiden tarpeen arviointi.....	14
2.4.2 Asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet.....	14
2.4.3 Asunnon muutostöiden kustannusten korvaaminen.....	14
2.4.4 Hyvinvointialueen korvausvastuu	15
2.5 Henkilökohtainen apu.....	15
2.5.1 Henkilökohtaisen avun tarpeen arviointi	15
2.5.2 Henkilökohtaisen avun järjestäminen	15
2.6 Kuntoutusohjaus	16
2.7 Sopeutumisvalmennus	17
2.8 Taloudelliset tukitoimet.....	17
2.8.1 Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet	17

2.8.2	Korvaus auton hankintaan ja autoon tehtävät muutostyöt.....	18
2.8.3	Ylimääräisten vaatekustannusten korvaaminen.....	18
2.8.4	Ylimääräisten erityisravintokustannusten korvaaminen.....	18

Johdanto

Vammaispalvelun soveltamisohjeet on laadittu Päijät-Hämeen hyvinvointialueen vammaispalveluissa. Ohjeiden tarkoitus on tukea laadukasta asiakastyötä ja varmistaa yhdenvertaisuuden toteutuminen vammaispalvelujen myöntämiskäytännöissä hyvinvointialueella. Vammaispalveluissa voi lisäksi olla palveluiden järjestämiseen liittyviä omia ohjeitaan. Lisätietoa saa vammaispalvelun toimipisteistä sekä Päijät-Hämeen hyvinvointialueen sosiaalihuollon ohjaus- ja neuvontapalvelusta.

Sosiaalihuollon asiakasprosessi – yhteydenotosta palvelujen järjestämiseen

*Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille
2022*

Sosiaalihuollossa asian käsittely etenee yllä kuvatun palveluprosessin mukaisesti. Vammaispalvelut on yksi sosiaalihuollon palvelutehtävistä. Prosessikuvaus perustuu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa hyväksytyyn Kanta-palvelujen käsikirjaan.

Asian vireilletulokäsittelyssä sosiaalihuollon ammattihenkilö ottaa käsittelyyn henkilön tuen tarvetta koskevan, sosiaalihuollossa vireille tulleen asian. Sosiaalihuollon asia tulee vireille, kun henkilö on itse yhteydessä sosiaalihuoltoon tai muuta kautta tulee tietoon, että hän on mahdollisesti sosiaalihuollon tarpeessa. Uuden asian käsittely alkaa yleensä vireilletuloasiakirjan (ilmoitus, yhteydenotto, hakemus) vastaanotosta. Henkilö voi myös soittaa tai tulla henkilökohtaisesti tapaamaan sosiaalihuollon ammattihenkilöä. Hallintolain mukaan asian voi viranomaisen suostumuksella panna vireille myös suullisesti. Suullisen hakemuksen johdosta ammattihenkilö laatii hakemuksen yhdessä asiakkaan kanssa. Suullisesti esitetty asia tulee hallintolain mukaan vireille, kun käsittelyn aloittamiseksi tarvittavat tiedot on kirjattu. Ammattihenkilö voi myös saada muulla tavoin tietoonsa sen, että henkilö on tuen tarpeessa. Hän voi silloin perustellusta syystä saattaa henkilöä koskevan sosiaalihuollon asian vireille tekemällä tätä koskevan asiakaskertomusmerkinnän. Asian vireilletulokäsittelyssä arvioidaan asiakkaan välittömän tuen tarve. Jos tuen tarve on kiireellinen, siirrytään suoraan palvelun järjestämiseen, jossa tehdään palvelupäätös ja ryhdytään järjestämään asiakkaan tarvitsemat palvelut. Jos tuen tarve ei ole välitön eikä palvelutarvetta ole vielä arvioitu, edetään normaalia reittiä palvelutarpeen arvioimisen prosessiin.

Palvelutarpeen arvioinnissa sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi asiakkaan tuen tarvetta ja sen luonnetta, asiakkuuden edellytyksiä sekä sitä, millä sosiaalipalveluilla tarpeisiin pystytään vastaamaan. Palvelutarve on arvioitava viivytyksettä ja asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa. Palvelutarve arvioidaan yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaistensa tai läheistensä tai muiden toimijoiden kanssa. Arviointi voidaan jättää tekemättä vain silloin, jos se on ilmeisen tarpeetonta, esimerkiksi kun kyse on tilapäisestä yksittäisen palvelun tarpeesta tai palvelutarve on vastikään selvitetty. Kun henkilön sosiaalihuollon tarve on tullut esille, hänellä on oikeus palvelutarpeen arviointiin. Arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta, jos kyseessä on yli 75-vuotias henkilö, vammaisetuuksista säädetyn lain mukaista ylintä hoitotukea saava henkilö tai erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi. Jos palvelutarpeen arvioinnissa todetaan sosiaalipalvelujen tarve, prosessissa siirrytään asiakkuuden suunnitteluun. Jos asiakassuunnitelman laatiminen on ilmeisen tarpeetonta

esimerkiksi siksi, että palvelutarpeen on todettu olevan lyhytaikaista, siirrytään suoraan palvelun järjestämiseen.

Asiakkuuden suunnittelun vaiheessa sosiaalihuollon ammattihenkilö laatii yhdessä asiakkaan kanssa palvelutarpeen arvioon perustuvan asiakassuunnitelman asiakkaalle tarjottavista sosiaalipalveluista, muusta asiakkaan saamasta tuesta sekä hänen omista toimenpiteistään sosiaalisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi. Asiakassuunnitelma on laadittava, ellei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei sen laatiminen muusta syystä ole ilmeisen tarpeetonta. Asiakassuunnitelmaan kirjataan yhteisesti sovitut tavoitteet sekä toimet, joilla tavoitteet pyritään saavuttamaan. Asiakassuunnitelma tarkistetaan, jos asiakkaan tuen tarpeissa tapahtuu olennaisia muutoksia. Jos asiakkuus kestää pitkään, suunnitelma tarkistetaan ja täydennetään tarvittaessa tai sovituin aikavälein.

Suunnitelma laaditaan palvelutarpeen arvion pohjalta yleensä palvelutehtäväkohtaisesti, mutta asiakkaan suostumuksella voidaan myös laatia yhteistyössä suunnitelma, joka kattaa useammassa kuin yhdessä palvelutehtävässä tarjottavan tuen. Asiakassuunnitelma tarkistetaan, jos asiakkaan tuen tarpeissa tapahtuu olennaisia muutoksia. Jos asiakkuus kestää pitkään, suunnitelma tarkistetaan ja täydennetään tarvittaessa tai sovituin ja lain edellyttämin aikavälein. Asiakkuuden suunnittelun jälkeen siirrytään päätöksentekoon ja palvelun järjestämiseen.

Palvelun järjestäminen tarkoittaa, että sosiaalihuollon ammattihenkilö/viranhaltija järjestää asiakkaalle hänen tarvitsemansa sosiaalipalvelut ja muun tuen, tekee niitä koskevat päätökset ja vastaa siitä, että sosiaalipalvelut toteutetaan tarvittavassa laajuudessa. Sosiaalihuollon ammattihenkilö/viranhaltija ratkaisee vireille tulleen asian palvelutarpeen arvion ja asiakassuunnitelman pohjalta. Kiireellisissä tapauksissa ratkaisu voidaan tehdä välittömästi asian vireilletulokäsittelyn jälkeen. Ratkaisu kirjataan päätökseksi asiakkaalle myönnettävästä sosiaalipalvelusta. Palveluiden järjestämistapa vaihtelee palveluitain.

Sekä hallintolain että sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Sosiaalihuoltolain mukaan kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava viipymättä, ja muissakin asioissa päätös on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun asia on tullut vireille ja se on toimeenpantava viimeistään kolmessa kuukaudessa asian vireille tulosta. Päätös voidaan antaa suullisesti, jos se on välttämätöntä asian kiireellisyyden vuoksi. Suullisesti annettu päätös on annettava viipymättä myös kirjallisena oikaisuvaatimusohjeineen tai valitusosoituksineen. Asian käsittely etenee järjestämisestä palvelun toteutukseen. Sosiaalihuollon ammattihenkilön/viranhaltijan tehtävänä on seurata palvelun toteutusta ja huolehtia tarvittavista jatkopäätöksistä ja palvelun lopettamispäätöksestä siinä vaiheessa, kun asiakkaan palvelutarve lakkaa.

Palvelun toteutus on sosiaalihuollon palveluprosessi, jossa sosiaalihuollon asiakkaalle myönnetty sosiaalipalvelu toteutetaan. Asiakkaalle myönnetty sosiaalipalvelu toteutetaan joko Päijät-Hämeen hyvinvointialueen omana palvelutuotantona, toimeksianto- tai ostopalvelusopimuksen perusteella tai palvelusetelillä. Palveluntuottaja vastaa hyvinvointialueelle siitä, että asiakas saa päätöksessä kuvatun sosiaalipalvelun. Palvelun toteutus sisältää toteuttamissuunnitelman laatimisen yhdessä asiakkaan kanssa asiakassuunnitelman pohjalta, suunnitelman mukaisen toiminnan, palvelun toteutuksen arvioimisen aika ajoin yhdessä asiakkaan kanssa sekä toteutuksen hallitun päättämisen.

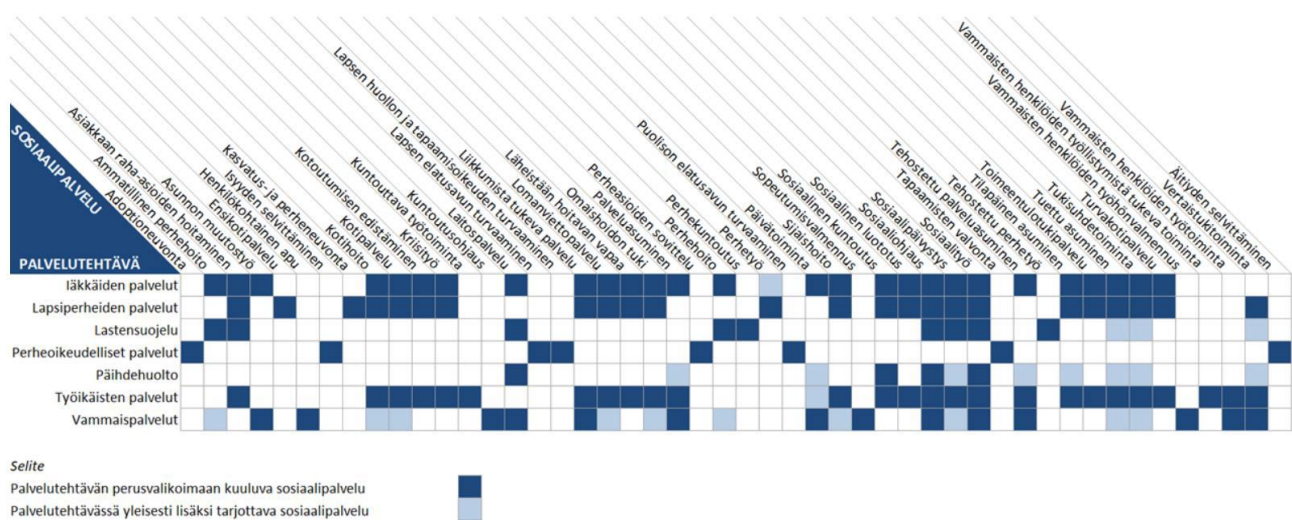
Palvelu päättyy joko päätökseen sisältyvän määräajan umpeuduttua tai erillisen viranhaltijapäätöksen perusteella, kun asiakkuuden suunnittelussa on todettu, ettei palvelulle enää ole tarvetta. Kun palveluntuottaja saa tehtäväkseen toteuttaa asiakkaalle myönnetyn palvelun, se tarvitsee tietoja asiakkaan tilanteesta ja siitä, mitä asiakkaan kanssa on sovittu palvelun toteutuksesta. Palveluntuottaja saa rekisterinkäyttöoikeuden, jotta voi tutustua tarvitsemiinsa asiakastietoihin ja tallentaa palvelun toteutuksessa syntyvät asiakastiedot Päijät-Hämeen hyvinvointialueen rekisteriin.

1 Vammaispalvelut Päijät-Hämeen hyvinvointialueella

1.1 Palvelutehtävä

Vammaispalvelut on sosiaalihuollon palvelutehtävä, jonka tavoitteena on edistää vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuudesta johtuvia esteitä. Vammaispalvelujen järjestämisen lähtökohtana on taata vammaisille henkilöille välttämätön huolenpito arjessa suoriutumisen mahdollistamiseksi.

Palvelutehtävien määrittely on tehty kansallisesti. Palvelutehtävien mukaisten sosiaalipalveluiden organisointi voi tapahtua eri tavoin eri hyvinvointialueilla.

*Eri palvelutehtävissä annettavat sosiaalipalvelut
Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille 2022*

1.2 Lainsäädäntö ja soveltaminen

Vammaispalvelut perustuvat vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettuun lakiin (380/1987) sekä kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin (519/1977). Vammaispalvelulakia on täydennetty asetuksella vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (18.9.1987/759)

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa tarvitsemaansa tukea muiden lakien nojalla. Lähtökohtana siis on, että myös vammaisen henkilö saa tarvitsemansa tuen ensisijaisesti sosiaalihuollon peruspalveluissa. Vammaisella henkilöllä on vammaispalvelulain mukaan oikeus tiettyihin palveluihin ja tukitoimiin, joiden avulla korjataan vammasta aiheutuvaa epätasa-arvoisuutta. Subjektiviiseen oikeuteen perustuvat sosiaalipalvelut järjestetään vammaispalveluina. Vammaispalveluihin kuuluu myös kehitysvammaisten erityishuolto, jonka tarkoituksena on edistää kehitysvammaisen suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, tukea hänen toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan ja turvata hänelle tarvittava hoito ja muu huolenpito.

Tämä soveltamisohje koskee vammaispalvelulain (380/1987) mukaisten palveluiden myöntämistä. Eri-tyyppisen huollon mukaisista palveluista ei ole erillistä soveltamisohjetta. Uusi vammaispalvelulaki 675/2023 tulee voimaan 1.1.2025. Lain soveltamisalaa tarkennetaan vuoden 2024 aikana erillisellä lainsäädännöllä. Soveltamisohjeet päivitetään vastaamaan uuden lain mukaista sisältöä lain voimaantulon jälkeen.

1.3 Vammaispalvelujen organisaatio

Vammaispalveluiden tulosalueeseen kuuluu asiakasohjaus, palvelukoordinaatio sekä asumisen ja päiväaikaisen toiminnan yksikkö. Tulosalueesta vastaa tulosaluejohtaja. Vammaispalvelut kuuluvat Päijät-Hämeen hyvinvointialueen organisaatiossa perhe- ja sosiaalipalveluiden toimialalle.

Vammaispalveluiden asiakasohjauksen viranhaltijat vastaavat sosiaalihuollon asiakasprosesseista. Asiakasohjauksessa työskentelee 9 sosiaalityöntekijää, 15 sosiaaliohjaajaa ja 2 johtavaa sosiaalityöntekijää. Viranhaltijat voivat toimia omatyöntekijöinä asiakkaan asiassa, koordinoida asiakkaan palvelukokonaisuutta ja tehdä monialaista yhteistyötä silloin, kun se on asiakkaan palvelujen kannalta tarpeellista. Lisäksi asiakasohjaukseen kuuluu joukko muita ammattilaisia, jotka työskentelevät eri palveluihin liittyvissä toiminnoissa. Asiakasohjauksella on oma tulosityksikköpäällikkö.

Vammaispalveluiden asiakasohjaus vastaa Päijät-Hämeen hyvinvointialueella myös alle 65-vuotiaiden henkilöiden omaishoidontuesta. Omaishoidontukeen liittyy oma ohjekirja ja kriteeristö. Myös perhehoidon kokonaisuudesta on oma ohjekirja, jota sovelletaan myös vammaispalveluissa perhehoidon osalta.

1.4 Palvelutakuu

Päijät-Hämeen hyvinvointialueella seurataan palvelutakuun toteutumista palvelutehtäväkohtaisesti. Palvelutakuu tarkoittaa sosiaalihuollon lainsäädännön mukaisten määräaikojen noudattamista. Määräajoista säädetään sekä sosiaalihuoltolaissa että vammaispalvelulaissa.

1.4.1 Sosiaalihuoltolaki

Kun hyvinvointialueen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Lisäksi henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan hyvinvointialueen viranomaiseen palvelujen saamiseksi, jos

1) henkilö on yli 75-vuotias;

2) henkilö saa vammaisetuksista annetun lain (570/2007) 9 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaista ylintä hoitotukea.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta. (36 §)

Asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja päätös tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muissa kuin kiireellisissä asioissa päätös on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun asia on tullut vireille.

Päätös on toimeenpantava kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kuin kiireellisissä tapauksissa ilman aiheetonta viivytystä. Päätös on kuitenkin toimeenpantava viimeistään 3 kuukaudessa asian vireilletulosta. Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää käsittelyaikaa tai toimeenpanon viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste. Asian käsittelemisestä ja päätöksenteosta säädetään lisäksi hallintolaissa. (45 §)

1.4.2 Vammaispalvelulaki

Vammaispalvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä (7) arkipäivänä sen jälkeen, kun vammainen henkilö taikka hänen laillinen edustajansa tai omaisensa, muu henkilö tai viranomainen on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan hyvinvointialueen viranomaiseen palvelujen saamiseksi. (VpL 3 a §)

Päätös on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen (3) kuukauden kuluessa siitä, kun vammainen henkilö tai hänen edustajansa on esittänyt palvelua tai tukitointa koskevan hakemuksen, jollei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pitempää käsittelyaikaa. (VpL 3 a §)

2 Vammaispalvelulain mukaiset palvelut

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoritua tavanomaisista elämän toiminnoista. Hyvinvointialueen on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin hyvinvointialueella esiintyvä tarve edellyttää. (VpL 1–3 §)

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut perustuvat joko subjektiivisiin oikeuksiin tai ovat määrärahasidonnaisia. Subjektiiviset oikeudet tarkoittavat, että palvelut myönnetään vaikeavammaisille henkilöille riippumatta palvelulle varatusta määrärahasta, mikäli tuen saamisen edellytykset täyttyvät. Määrärahasidonnaisia palveluita voidaan myöntää määrärahojen puitteissa tuen edellytykset täyttävälle vammaiselle henkilölle.

Vammaispalvelulain mukaisia subjektiiviseen oikeuteen perustuvia palveluja:

- kuljetuspalvelu
- palveluasuminen
- asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet sekä asunnon muutostyöt
- henkilökohtainen apu
- päivätoiminta

Määrärahasidonnaisia palveluita:

- kuntoutusohjaus
- sopeutumisvalmennus
- päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet
- ylimääräiset vaatekustannukset
- erityisravinto

Määrärahasidonnaisia palveluita järjestetään hyvinvointialueen varaamien määrärahojen edellyttämässä ja mahdollistamassa laajuudessa viranhaltijan harkinnan mukaan. Kulujen korvausoikeus edellyttää kulujen hakemista 6 kk:n kuluessa niiden syntymisestä.

Asiakasohjauksen viranhaltija arvioi asiakkaan vaikeavammaisuutta suhteessa kuhunkin vammaispalvelulain mukaiseen palveluun tai tukitoimeen kartoittamalla mm. hakijan elämäntilanteen, elinympäristön sekä toiminta- ja suoriutumiskyvyn. Arviointia varten tulee olla lääkärinlausunto tai muu riittävä terveydenhuollon selvitys asiakkaan toimintakyvystä. Tarvittaessa pyydetään lisäselvityksiä muilta tahoilta, esimerkiksi kotihoidosta, fysioterapeutilta, toimintaterapeutilta, kuntoutustyöryhmältä ym. Viranhaltijan päätös palvelun tai tuen tarpeesta ei voi perustua yksinomaan lääkärin tai muiden terveydenhuollon lausuntoihin. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun arvioinnin tukena voidaan käyttää henkilökohtaisen avun kartoitusjaksoja ja/tai RAI-arviointia. Asiakkaan avun tarve tulee olla jatkuvaluontoista ja pitkäkestoista. Pitkäkestoisuudella tarkoitetaan, että vaikeavammaiselle haetun tuen tarve on kestoltaan pääsääntöisesti vähintään noin yksi vuosi.

2.1 Vaikeavammaisten kuljetuspalvelut

Vaikeavammaiselle henkilölle on järjestettävä kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista (VpL 8 § 2 mom). Kuljetuspalveluja ja niihin liittyviä saattajapalveluja järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Kuljetuspalveluja ei järjestetä henkilölle, joka saa näitä palveluja muun lain nojalla (VpA 5 §).

2.1.1 Kuljetuspalvelutarpeen arviointi

Hakemuksen liitteenä asiakasta pyydetään toimittamaan lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattilaisen lausunto vammaista tai sairaudesta aiheutuvasta toimintakyvyn tai liikkumisen erityisestä vaikeudesta.

Kuljetuspalvelutarpeen arviointi perustuu palvelutarpeen selvittämiseen ja/tai palvelusuunnitelmaan sekä kuljetuspalveluhakemukseen. Vaikeavammaisuuden ja julkisten liikennevälineiden käytön kohtuuttoman suurien vaikeuksien arvioinnissa on lääkärinlausuntojen lisäksi kiinnitettävä huomiota myös muihin selviytyksiin ja tarvittaessa tehtävään koematkaan.

2.1.2 Kuljetusmatkojen tarve

Kuljetuspalvelumatkoja voidaan myöntää asiointi- ja virkistysmatkoihin sekä työssä käymiseen ja opiskeluun. Asiakkaalta pyydetään tarvittaessa selvitys/kuvaus työ- ja opiskelumatkoista.

Kuljetuspalvelumatkat myönnetään opiskeluun, joka on luonteeltaan tutkintoon/ammattiin tähtäävää tai valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen. Työmatkoina korvataan asunnon ja työpaikan väliset matkat. Matkojen määrä on pääsääntöisesti kaksi yhdensuuntaista matkaa/ työpäivä/opiskelupäivä. Kelan korvauksen piiriin kuuluvia terveydenhuollon matkoja ei korvata vammaispalvelulain perusteella.

2.1.3 Kuljetusmatkojen määrä ja omavastuu

Kuljetuspalvelumatkoja myönnetään vähintään 18 yhdensuuntaista asiointi- ja virkistysmatkaa kuukaudessa omaan kuntaan ja lähikuntiin. Henkilön hakiessa matkoja vähimmäismäärää enemmän on hänen pystyttävä perustelemaan vammasta tai sairaudesta aiheutuva lisämatkojen tarve (erillinen hakemus). Kuukauden aikana käyttämättä jääneitä matkoja ei voi siirtää seuraavalle kuukaudelle.

Yksittäisen matkan omavastuu on enintään julkisen liikenteen maksun mukainen. Vaikeavammaisen henkilön mukana voi matkustaa yksi saattaja maksutta. Jos asiakkaan mukana kulkee muita matkustajia (esim. saattajan lisäksi perheenjäsen, jolla ei ole omaa matkaoikeutta), omavastuuosuus maksetaan hyvinvointialueen kuljetuspalveluohjeiden mukaisesti.

Säännöllisten työ- ja opiskelumatkojen omavastuu on sama kuin seutulipun tai kaupungin sisäisen liikenteen kuukausilipun hinta, ellei henkilö kuulu laajennetun oppivelvollisuuden piiriin. Kuukausittain laskutettava omavastuu sisältää myös asiointi- ja virkistysmatkat.

Kun on kyseessä omatoimisesti yhdistelty ryhmämatka (vähintään 2 hengen ryhmä, joilla kaikilla on oikeus kuljetuspalveluun), ei omavastuuosuutta tarvitse maksaa.

Kaikki kuljetuspalveluun liittyvät omavastuumaksuosuudet perustuvat Päijät-Hämeen hyvinvointialueella hyväksytyihin asiakasmaksuihin.

2.1.4 Kuljetuspalvelualueet ja kohtuulliset kustannukset

Hyvinvointialueella on velvollisuus korvata ainoastaan kohtuulliset kuljetuspalvelut. Kohtuullisuutta arvioidessa otetaan huomioon matkan pituus ja siitä aiheutuneet kustannukset.

Kuljetuspalveluna korvataan asuinkunnassa, lähikunnassa tai toiminnallisessa lähikunnassa tapahtuvat kohtuulliset matkat. Kuntien määrittely tapahtuu asiakkaan tarpeen perusteella.

Muihin kuntiin suuntautuvia matkoja ei vammaispalvelulain mukaan pääsääntöisesti korvata. Korvauksessa huomioidaan kohtuulliset kustannukset.

2.1.5 Kuljetuspalvelujen järjestäminen

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen kunnissa Sysmää lukuun ottamatta ei ole käytössä erillistä kuljetuspalvelukorttia. Sen sijaan riittää, että asiakkaalla on mukana henkilöllisyystodistus (esim. kuvaton Kela-kortti.) Sysmässä oikeus kuljetuspalveluun todennetaan kuljetuspalvelukortin / kuljetuspalvelupäätöksen ja henkilöllisyystodistuksen avulla. Kuljetuspalvelupäätös on aina henkilökohtainen.

Kuljetuspalvelu tilataan hyvinvointialueen määrittelemän käytännön mukaisesti. Sysmää lukuun ottamatta kuljetuspalvelumatkojen tilaaminen tapahtuu keskitetyn tilausjärjestelmän kautta. Sysmässä matkojen tilaaminen tapahtuu suoraan liikennöitsijöiltä tai muulla Terveystalon määrittämällä tavalla. Vammaispalvelulaki ei oikeuta yksilölliseen kuljetukseen vaan kuljetus voidaan järjestää esim. palveluliikenteellä, matalalattiabussilla tai yhdistettynä kuljetuksena mikäli asiakkaan vamma ei estä toimintatapaa. Ns. yksinkulkuoikeus tai vakiotaksi voidaan asiakkaalle myöntää vain vaikeavammaisen toimintakykyyn liittyvien erityistarpeiden perusteella.

Oikeus kuljetuspalveluun on päätöksen mukainen. Asiakas on velvollinen noudattamaan hyvinvointialueella määriteltyjä kuljetuspalveluohjeita. Mahdolliset väärinkäytökset selvitetään ja niistä aiheutuneet kustannukset peritään asiakkaalta takaisin. Jos asiakas on myönteisen kuljetuspalvelupäätöksen jälkeen maksanut kuljetusmatkoja suoraan liikennöitsijälle (esim. kuljetuspalvelukortin toimitus on viivästynyt), korvataan matkat jälkikäteen asiakkaan toimittamien kuittien perusteella.

2.1.6 Oman auton vaikutus kuljetuspalveluun

Oma auto ei ole pääsääntöisesti este kuljetuspalvelun saamiselle eikä kuljetuspalvelu vastaavasti ole este autoavustuksen saamiselle. Mikäli henkilö on saanut autoveron palautusta tai vammaispalvelulain mukaista autoavustusta, voidaan harkinnan mukaan rajoittaa kuljetuspalvelumatkojen määrä tilanteisiin, joissa oman auton käyttö on estynyt.

2.1.7 Kuljetuspalveluun liittyvä saattajapalvelu

Vammaispalvelujen kuljetuspalveluun liittyvä saattajapalvelu on tarkoitettu vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun asiakkaalle, joka tarvitsee toisen henkilön apua niin paljon, että taksin tai invataksin kuljettajan apu ei ole riittävä. Saattajapalvelu tarkoittaa välittömästi ennen matkaa, matkan aikana ja välittömästi matkan jälkeen tapahtuvaa avustamista.

Saattajapalvelun tarkoituksena on mahdollistaa kuljetuspalvelun käyttö ja sitä voidaan käyttää vain samoihin tarkoituksiin kuin vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua. Saattajapalvelua ei voi ulottaa muihin tarkoituksiin kuin välittömästi kuljetuspalveluun liittyvään liikkumisessa avustamiseen. Se ei tarkoita avustamista muissa jokapäiväiseen elämään liittyvissä toiminnoissa.

Saattajapalvelu voi toimia myös vaihtoehtona kuljetuspalvelulle silloin, kun matka tehdään julkisilla liikennevälineillä. Saattajana ei voi toimia omainen tai läheinen, koska saattajapalvelulla ei ole tarkoitus korvata normaalia perheen ja sukulaisten yhdessäoloa.

Saattajapalvelun palkkio on määritelty erikseen. Hyvinvointialueen osalta saattajapalvelun palkkio noudattaa henkilökohtaisen avun työnantajamallin alinta tuntihintaa.

2.2 Päivätoiminta

Vaikeavammaiselle henkilölle on järjestettävä päivätoimintaa, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. (VpL 8 §)

Vammaisten henkilöiden päivätoimintaan kuuluu kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa. (VpL 8 b §) Päivätoimintaa järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään työkyvyttöntä henkilöä, jolla vamman tai sairauden aiheuttaman erittäin vaikean toimintarajoitteen vuoksi ei ole edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:ssä tarkoitettuun työtoimintaan ja jonka toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. (VpL 8 b §) Päivätoimintaa on järjestettävä mahdollisuuksien mukaan siten, että vaikeavammaisella henkilöllä on mahdollisuus osallistua viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin, jos vaikeavammaisen henkilö kykenee osallistumaan työtoimintaan osa-aikaisesti tai siihen on muu hänestä johtuva syy. (VpL 8 b §).

2.2.1 Päivätoiminnan palvelutarpeen arviointi ja myöntämisen edellytykset

Asiakkaiden toimintakyky ja palveluiden tarve selvitetään palvelutarpeen arviointia tehtäessä tai palvelusuunnitelmaa päivitettäessä. Uusien asiakkaiden osalta päivätoimintahakemuksen liitteenä tulee olla lääkärinlausunto sairauden tai vamman vaikutuksesta toiminta- ja suorituskykyyn. Päivätoiminnan tarpeen selvitys tehdään yhteistyössä tarvittavien tahojen kanssa.

Asiakkaan oikeus päivätoimintaan muun ensisijaisen lain nojalla (mielenterveyslaki, sosiaalihuoltolaki) on selvitettävä ensin. Päivätoimintaa järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään työkyvyttöntä pääsääntöisesti 16–65-vuotiasta henkilöä. Henkilön toimintarajoite on sellainen, että se estää häntä osallistumasta sosiaalihuoltolain mukaiseen työtoimintaan. Asiakkaan ikäänntyessä hänen kanssaan suunnitellaan yhdessä, millä tavoin osallistumista päivätoimintaan tarvittaessa vähitellen vähennetään ja milloin se lopetetaan. Tällöin kartoitetaan tarvittaessa päivätoiminnan korvaavat uudet toiminnot. Asiakkaan toimintakyky voi olla voimakkaasti alentunut pitkäaikaisesti yhden tai useamman vamman tai sairauden seurauksena. Toimintaan osallistuvan asiakkaan tulee kuitenkin kyetä osallistumaan ainakin osittain tavoitteelliseen toimintaan.

Mikäli asiakas kykenee osallistumaan sosiaalihuoltolain (1982/710 27e §) mukaiseen vammaisen henkilön työllistymistä tukevaan toimintaan, esimerkiksi avustajan avustamana, on työtoiminta ensisijainen toimintamuoto. Vammaisten henkilöiden työtoiminnalla tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja sitä edistävää toimintaa. Työtoimintaa järjestetään työkyvyttömille henkilöille, joilla vammaisuudesta johtuen ei ole edellytyksiä osallistua työhön, ja joiden toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. Vaikeavammaisten päivätoiminnan ei ole tarkoitus toimia korvaavana palveluna henkilölle, jolle ei ole kyetty järjestämään työtoimintaa.

2.2.2 Päivätoiminnan järjestäminen

Päivätoimintaa voidaan järjestää toimintakeskustyyppisissä yksiköissä, asuntoloissa, ryhmäkodeissa ja palveluasumisyksiköissä osana yksiköiden muuta toimintaa.

Päivätoiminnalla ei kuitenkaan tarkoiteta esimerkiksi asumisyksikön tuottamaa viriketoimintaa. Päivätoimintaa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä siten, että vaikeavammaisen henkilö voi osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa tai harvemmin yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti.

Päivätoiminta on tavoitteellista asiakasta aktivoivaa ja vuorovaikutteista toimintaa, joka tukee häntä itsenäisessä elämässä. Se voi sisältää esimerkiksi ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa ja sosiaalisten taitojen harjaannuttamista.

2.2.3 Päivätoiminnan maksut

Päivätoiminta on asiakasmaksulain 4 §:n mukaisesti maksutonta. Vammaispalvelulain mukaan myönnettystä päivätoiminnan kuljetuksista ja aterioista voidaan periä maksu erillisen asiakasmaksutaulukon mukaisesti.

2.3 Palveluasuminen

Vaikeavammaiselle henkilölle on järjestettävä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Erityistä velvollisuutta palveluasumisen järjestämiseen ei kunnalla ole, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein. (VpL 8 §) Palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaan jokapäiväiselle suoriutumiselle. Palveluja voivat olla avustaminen asumiseen liittyvissä toiminnoissa kuten liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokataloudessa ja asunnon siivouksessa sekä ne palvelut, joita tarvitaan asukkaan terveyden, kuntoutuksen ja viihtyvyyden edistämiseksi (VpA 10 §). Palveluasumista järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti (VpA 11 §).

2.3.1 Palveluasumisen tarpeen arviointi

Arviointia varten pyydetään tarvittaessa lääkärinlausunto sairauden tai vamman vaikutuksesta toiminta- ja suorituskykyyn. Tarpeen mukaan pyydetään selvitykset myös muilta tahoilta, esimerkiksi palveluntuottajalta, kotihoidosta, fysioterapeutilta, toimintaterapeutilta, kuntoutustyöryhmältä ym. Palveluasumisen tarvetta ei voida kuitenkaan ratkaista yksinomaan lääkärinlausuntojen pohjalta ottamatta huomioon tosiasiallista selviytymistä kotioloissa. Henkilön avun tarpeen tulee olla jatkuvaluontoista ja vuorokauden eri aikoina tapahtuvaa. Päätöksenteon tukena voidaan käyttää arviointiryhmän asiantuntemusta.

2.3.2 Palveluasumisen järjestäminen

Palveluasumista voidaan järjestää omaan kotiin tai vaikeavammaisten asumisyksikköön. Asiakkaalla ei ole subjektiivista oikeutta valita missä ja miten palveluasuminen järjestetään. Palveluasumista suunniteltaessa ja siitä päätettäessä on kuitenkin otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen tilanne sekä oma mielipide ja käsitys siitä, miten ja missä palveluasumista järjestetään.

Asiakkaalle on järjestettävä välttämättömät asumista tukevat palvelut. Tällaisia tukipalveluita voivat olla esimerkiksi tukihenkilö, asumisen ohjaus tai valmennus, kotihoito, omaishoidon tuki, henkilökohtainen apu, tarpeelliset apuvälineet ja asunnon muutostyöt ja kotihoidon tukipalvelut. Huomioitavaa on, että asiakkaan tarvitsemia palveluja voidaan järjestää vammaispalvelulain lisäksi esimerkiksi sosiaalihuoltolain perusteella.

2.3.3 Palveluasumisen maksut

Vaikeavammaisten asumisyksikössä asiakkaat tekevät asunnoistaan huoneenvuokralain mukaisen vuokrasopimuksen ja maksavat vuokransa itse. Vammaisuudesta tai sairaudesta aiheutuvia maksuttomia palveluja ovat esimerkiksi kotihoito ja kotihoidon tukipalvelut. Muista kustannuksista asiakas vastaa itse.

Palveluasumisen erityiskustannuksista voidaan periä maksu silloin, kun henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaispalvelulain nojalla.

2.4 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet

Vaikeavammaiselle henkilölle on korvattava asunnon muutostöistä sekä asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta hänelle aiheutuvat kohtuulliset kustannukset, jos hän vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee näitä toimenpiteitä suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Erityistä velvollisuutta kustannusten korvaamiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein. (VpL 9 §.)

Korvattavia asunnon muutostöitä ovat henkilön vamman tai sairauden vuoksi suoritettavat asumisen kannalta välttämättömät asunnon muutostyöt, kuten ovien leventäminen, luiskien rakentaminen, kylpyhuoneen, WC:n ja vesijohdon asentaminen, kiinteiden kalusteiden ja rakennus- ja sisustusmateriaalien muuttaminen sekä vastaavat muut henkilön vakituisessa asunnossa suoritettavat muutostyöt. Asunnon muutostyöksi katsotaan myös muutostöiden suunnittelu sekä esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä.

Korvattavia asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita ovat nostolaitteet, hälytyslaitteet tai vastaavat muut asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet. Asuntoon kuuluvia välineitä tai laitteita voidaan myös antaa korvauksetta vaikeavammaisen henkilön käyttöön.

2.4.1 Asunnon muutostöiden tarpeen arviointi

Arvioitaessa asunnon muutostöitä sekä asuntoon kuuluvien välineiden tai laitteiden välttämättömyyttä pidetään vaikeavammaisena henkilöä, jolle liikkuminen tai muu omatoiminen suoriutuminen vakituisessa asunnossa tuottaa vamman tai sairauden vuoksi erityisiä vaikeuksia.

Asunnon muutostöiden tarpeellisuudesta ja välttämättömyydestä pyydetään päätöksen teon tueksi tarvittavat asiantuntijalausunnot. Asunnon muutostöiden teknisestä toteutuksesta, tarkoituksenmukaisuudesta ja kohtuullisista kustannuksista hankitaan tarvittaessa lausunto toimialan rakennusalan asiantuntijalta. Lausunto pyydetään myös, mikäli asunto on niin huonokuntoinen, ettei muutostöitä voida tämän takia oletettavasti toteuttaa.

Asunnon muutostöinä korvataan ainoastaan välttämättömät muutostyöt, jotka kohdistuvat säännöllisessä pitkäaikaisessa käytössä olevaan vakinaiseen asuntoon. Korvaus myönnetään vain siltä osin, kun kustannuksia aiheuttavat toimenpiteet ovat vammasta johtuvia. Vapaa-ajan asuntoon korvausta ei myönnetä. Mikäli muutostyöt liittyvät asunnon normaaliin peruserustukseen, niitä ei korvata. Saunan rakentamisesta tai muutostyöstä aiheutuvia kustannuksia ei pääsääntöisesti korvata.

Vaikeavammaisen asunnon välittömässä läheisyydessä suoritettavien muutostöiden korvaamisella turvataan vaikeavammaisen henkilön pääsy asuntoonsa ja sieltä pois. Ainoastaan asunnon välittömässä läheisyydessä suoritettavat muutostyöt korvataan.

2.4.2 Asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet

Asunnon muutostyönä voidaan korvata asuntoon kuuluva väline tai laite, jos se on vamman tai sairauden kannalta välttämätöntä. Koti-irtaimistoa ei korvata.

Aluksi on selvítettävä, onko asiakkaalla mahdollisuus saada vammansa tai sairautensa kannalta välttämättömät välineet ja laitteet käyttöönsä muuta kautta, esimerkiksi lääkinnällisestä kuntoutuksesta, KELA:lta tai vakuutusyhtiöltä.

Asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden korjaus- ja huoltokustannukset korvataan kokonaan, jos väline tai laite on annettu asiakkaan käytettäväksi. Välineiden ja laitteiden hankkimisesta korvataan kohtuulliset kustannukset. Asuntoon kiinteästi asennettavia välineitä voivat olla mm. turvalaitteet, induktiosilmukka, nostolaitteet ja wc:n lisälaitteet, hissi ja hälytinja järjestelmä.

2.4.3 Asunnon muutostöiden kustannusten korvaaminen

Vaikeavammaisella henkilöllä on oikeus itse valita asuinpaikkansa ja asuntonsa, mutta korvattavien muutostöiden kustannusten tulee olla välttämättömiä ja kohtuullisia. Asiakkaalle on annettava selvitys, miten kohtuulliset kustannukset on määriteltä. Kohtuullisuutta arvioitaessa tulee selvittää, onko asiakkaalla mahdollisuus suoriutua nykyisessä asunnossa ja onko nykyiseen asuntoon mahdollista tehdä asiakkaan vamman tai sairauden kannalta tarvittavia muutoksia. Kustannuksia arvioitaessa otetaan

huomioon myös se, onko asiakkaalle korvattu asunnon muutostöitä nykyiseen asuntoon. Muutostöiden kustannuksina huomioidaan välttämättömät asunnon muutostöistä aiheutuvat kustannukset.

Asunnon välttämättömistä muutostöistä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset korvataan hakijalle kokonaan, mutta hyväksytyt kohtuulliset kustannukset mahdollisesti ylittävän osuuden asiakas maksaa itse. Uudisrakennusvaiheessa tehtävistä muutostöistä suoritetaan korvaus niistä lisäkustannuksista, jotka ylittävät vastaavan asunnon normaalit rakentamiskustannukset.

2.4.4 Hyvinvointialueen korvausvastuu

Vammaisen henkilön muuttaessa kunnasta toiseen, korvaa lähtevän kunnan hyvinvointialue muutostyön kustannukset. Ainoastaan silloin, kun asunnon muutostyö voidaan suorittaa vasta muuton jälkeen, korvausvastuussa on uusi hyvinvointialue (jos hyvinvointialue vaihtuu).

2.5 Henkilökohtainen apu

Vaikeavammaiselle henkilölle on järjestettävä henkilökohtaista apua, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta sitä välttämättä ja toistuvasti tarvitsee suoriutuakseen päivittäisistä toiminnoista (Vpl 8 c §). Vaikeavammaisuus on pitkäaikainen tila. Henkilöllä voi olla myös etenevä sairaus tai vaihteleva avun tarve. Mikäli henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein, ei kunnalla ole erityistä velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen. Pääosin hoivaa, hoitoa ja valvontaa edellyttävät tilanteet tulee turvata muilla palvelujärjestelmillä kuin henkilökohtaisella avulla. Avun tarve ei voi joutua pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista.

2.5.1 Henkilökohtaisen avun tarpeen arviointi

Palvelutarpeen arvio ja vammaispalvelun palvelusuunnitelma ovat henkilökohtaisen avun järjestämisen pohjana. Vaikeavammaisella henkilöllä on itsellään oltava riittävästi voimavaroja määrittellä avun sisältö. Avun tarvitsija määrittelee sen, missä asioissa ja miten avustaminen tapahtuu. Henkilökohtainen apu tukee omatoimista suoriutumista.

Toimintakykyä arvioidaan kokonaisvaltaisen elämäntilanteen, yksilöllisten olosuhteiden sekä henkilön oman toivomuksen ja käsitysten perusteella. Apuna voidaan käyttää erilaisia toimintakyvyn arviointimittareita ja -menetelmiä. Arvioitaessa henkilökohtaisen avun tarvetta, otetaan huomioon asiakkaan palveluiden kokonaisuus ja se, voidaanko asiakkaan tuen tarpeeseen vastata sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla, esimerkiksi kotihoidolla.

Henkilökohtaisen avun tarpeen arvioimiseksi voidaan toteuttaa arviointijakso. Sen tuloksia hyödynnetään päätettäessä henkilökohtaisesta avusta, sen määrästä ja toteuttamisesta.

Lapsen kohdalla yksilöllinen tilanne ja kehitystaso määrittelevät henkilökohtaisen avun myöntämisaikakohdan. Vaikeavammaisella lapsella, joka ei ole vanhempiensa välittömän ja jatkuvan valvonnan ja hoidon tarpeessa ja joka voi itse ainakin osittain vaikuttaa ja tehdä päätöksiä omasta toiminnastaan, on oikeus henkilökohtaiseen apuun.

2.5.2 Henkilökohtaisen avun järjestäminen

Henkilökohtaista apua järjestetään päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä tarvitsee. Lisäksi henkilökohtaista apua järjestetään harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen. Näitä toimintoja varten henkilökohtaista apua myönnetään vähintään 30 h/kk, jollei tätä vähäisempi määrä riitä turvaamaan välttämättömää avun tarvetta. Avun tarpeen määrittely ja järjestämistavan valinta tehdään yhteistyössä asiakkaan ja hänen omaisensa tai läheisten henkilöiden kanssa. Avun tarpeen määrittämisestä ei kuitenkaan voi vastata toinen henkilö.

Henkilökohtaisen avun järjestämistapoja voivat olla:

- taloudellinen tukitoimi henkilökohtaisen avustajan palkkaukseen (työnantajamalli)
- palveluseteli
- avustajapalvelu ostopalveluna
- avustajapalvelu omana toimintana.

Henkilökohtaisen avun järjestämistavan on tuettava ja edistettävä vaikeavammaisen henkilön itsenäistä elämää ja yhdenvertaista oikeutta elää ja tehdä valintoja. Vaihtoehtoiset tavat on selvitettävä asiakkaalle asiakaslain mukaan. Palvelusetelin tulee vastata palvelun todellista kustannusta. Asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle myönnetystä palvelusetelistä, jolloin hänet tulee ohjata muiden järjestämistapojen piiriin. Henkilökohtaisen avun eri järjestämistapoja voidaan yhdistää toisiinsa sekä muihin vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin. Mikäli vaikeavammaisen henkilön asuinkunnan vammaispalveluita tuottaa kokonaisuudessaan yksityinen toimija, on vastuu erilaisten järjestämistapojen tuottamisesta heillä.

Henkilökohtaista apua voidaan järjestää:

- korvaamalla vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset työnantajan maksettavaksi kuuluvine lakisääteisine maksuineen ja korvauksineen sekä muut avustajan palkkaamisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset.
- antamalla vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluiden hankkimista varten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetussa laissa (569/2009) tarkoitetun palvelusetelin, jonka arvo on kohtuullinen, tai
- hankkimalla vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai tuottamalla palvelun itse taikka sopimuksin yhdessä yhden tai useamman hyvinvointialueen kanssa.

Työnantajan korvattavia lakisääteisiä maksuja ovat esim. sosiaaliturvamaksut, eläkemaksut, pakollinen tapaturma- ja työttömyysvakuutusmaksu sekä työterveydenhuollon maksu. Lakisääteisiä korvauksia ovat pyhä-, lauantai-, iltatyökorvaukset sekä vuosilomalain mukaiset korvaukset ja sairausajan palkka. Vammainen henkilö valitsee itse avustajansa. Henkilökohtaisena avustajana toimii pääsääntöisesti muu kuin omainen tai läheinen, ellei ko. henkilön palkkaamiseen ole erityisen painavia syitä. Omaisella tai läheisellä tarkoitetaan esim. puolisoa/elämänkumppania, lasta, vanhempaa tai isovanhempaa. Erityisen painavia syitä omaisen toimimiseen avustajana voi olla esim. sellaiset tilanteet, jossa ulkopuolisen avustajan saaminen osoittautuu mahdottomaksi tai kun henkilön sairaus on edennyt niin pitkälle, että vain tietty omainen pystyy tulkitsemaan eleitä. Arvion erityisen painavista syistä tekee viranhaltija. Vammainen henkilö ja hänen avustajansa tekevät työsopimuksen. Sopimuksessa määritellään työtehtävä, palkka ym. ehdot. Heta ry:n (Henkilökohtaisen avun työnantajien liitto) jäsenien kohdalla noudatetaan Heta ry:n ja JHL:n välistä työehtosopimusta. Muutoin noudatetaan yleistä työ- lainsäädäntöä. Henkilökohtaisesta avustajasta aiheutuvat kustannukset on määritelty hyvinvointialueella erikseen.

2.6 Kuntoutusohjaus

Vammaiselle henkilölle annetaan kuntoutusohjausta ja sopeutumisvalmennusta sekä muita tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellisia palveluja. Näitä palveluja voidaan antaa myös vammaisen henkilön lähiomaiselle tai hänestä huolehtivalle taikka muutoin läheiselle henkilölle. (VpL 8 §) Kuntoutusohjaukseen kuuluu vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä ohjaaminen sekä vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksien lisäämiseen liittyvistä erityistarpeista tiedottaminen (VpA 14 §).

Kuntoutusohjauksen tehtävänä on mm. asiakkaan aktivoiminen omatoimiseen yleisten palvelujen käyttöön, asiakkaan kuntoutusprosessin seuraaminen, asiakkaan tarpeista tiedottaminen eri palvelujärjestelmille, asiakkaan kuntoutus- ja palvelusuunnitelman valmistelussa tarvittavan asiantuntija-avun antaminen ja asiantuntijana toimiminen vammaisten tarpeiden selvittämisessä.

Päijät-Hämeen hyvinvointialueella kuntoutusohjausta on saatavilla kuntoutuspoliklinikalta, palveluun pääsee ilman lähetettä. Kuntoutusohjaajia on liikuntavammaisille, aistivammaisille, reuma-, sydän-, syöpä- ja hengityselinsairaille sekä neurologisille asiakkaille.

2.7 Sopeutumisvalmennus

Vammaiselle henkilölle annetaan kuntoutusohjausta ja sopeutumisvalmennusta sekä muita tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellisia palveluja. Näitä palveluja voidaan antaa myös vammaisen henkilön lähiomaiselle tai hänestä huolehtivalle taikka muutoin läheiselle henkilölle. (VpL 8 §). Sopeutumisvalmennukseen kuuluu neuvonta, ohjaus ja valmennus vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä sosiaalisen toiminta- ja kyvyn edistämiseksi. Sopeutumisvalmennusta voidaan toteuttaa yksilöllisesti tai ryhmäkohtaisesti ja tarvittaessa se voi olla myös toistuvaa. (VpA 15 §)

Sopeutumisvalmennusta voidaan järjestää asiakkaan ja hänen läheistensä yksilöllisten tarpeiden perusteella. Sopeutumisvalmennusta voidaan antaa asiakkaan ohella myös puolisolle, vanhemmille ja sisaruksille. Sopeutumisvalmennuksen sisältöä ja toteuttamistapaa ei ole määritelty, vaan asia ratkaistaan asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan. Ennen sopeutumisvalmennuksen järjestämistä selvitetään mahdolliset ensisijaiset tukimuodot. Mikäli palvelu järjestetään lääkinnällisenä kuntoutuksena, ei palveluja myönnetä vammaispalveluna.

Vammaispalvelun sopeutumisvalmennuksena ei tueta sellaista toimintaa, joka sisällöltään on loma- ja virkistystoimintaa. Sopeutumisvalmennusta voidaan myöntää asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn, viittomakielen opetuksen sekä muiden vastaavien kommunikaatiotaitojen edistämiseksi (esim. MHS-opetus, Bliss -symbolikielen opetus, AAC). Lisäksi sopeutumisvalmennuksena voidaan korvata opetusmateriaalikustannukset.

2.8 Taloudelliset tukitoimet

Vammaiselle henkilölle korvataan hänen vammansa tai sairautensa edellyttämän tarpeen mukaisesti kokonaan tai osittain kustannukset, jotka hänelle aiheutuvat tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellisista tukitoimista sekä ylimääräiset kustannukset, jotka aiheutuvat vamman tai sairauden edellyttämän vaatetuksen ja erityisravinnon hankkimisesta (VpL 9 §).

2.8.1 Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet

Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista korvataan puolet (50 %). Vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen tehdyt vamman edellyttämät välttämättömät muutostyöt korvataan kuitenkin kokonaan.

Välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuvat kustannukset korvataan vammaiselle henkilölle, joka tarvitsee niitä vammansa tai sairautensa johdosta suoriutuakseen päivittäisistä toiminnoistaan. Niitä myönnetään hyvinvointialueella esiintyvän tarpeen mukaan varattujen määrärahojen puitteissa.

Myönnettävän välineen tulee edistää vammaisen henkilön itsenäistä suoriutumista ja olla hänelle tarpeellinen päivittäisissä toiminnoissa. Vammaispalveluna myönnettäviä välineitä, koneita tai laitteita voidaan tarvita liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisessa kotona tai vapaa-ajan toiminnoissa. Korvattavia välineitä voivat olla harrastuksen mahdollistavat erityisvälineet ja lisävarusteet, kodinkoneet, kommunikaatiomahdollisuuksia lisäävät viestintävälineet sekä liikkumisvälineet. Korvaus suoritetaan muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien välineiden, laitteiden tai koneiden kustannuksista. Korvauksen määrä on puolet hankkimisesta aiheutuvista todellisista ja kohtuullisista kustannuksista. Väline, kone tai laite voidaan myöntää myös korvauksetta käyttöön.

Vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen tehdyt vamman vaatimat välttämättömät muutostyöt korvataan kokonaan. Muutostöiden on oltava vamman vuoksi välttämättömiä, joka tarkoittaa sitä,

että konetta, välinettä tai laitetta ei voida käyttää ilman muutostyötä. Välineen, koneen tai laitteen käyttökustannuksia ei korvata.

Käytössä olevan laitteen uusimistarve on perusteltava. Korvauksen saaminen edellyttää, ettei nykyinen laite ole enää käyttökelpoinen asiakkaan vammalla tai se on teknisesti huonokuntoinen.

2.8.2 Korvaus auton hankintaan ja autoon tehtävät muutostyöt

Korvausta myönnettäessä huomioidaan ensisijaisesti mahdollisuus auton muutostöiden ja apuvälineiden avulla tukea vammaisen henkilön omatoimista liikkumista. Sekä hankintatuen että muutostöiden myöntäminen edellyttää, että asiakas tarvitsee autoa päivittäisessä liikkumisessaan ja korvaus kohdennetaan pääsääntöisesti työssäkäyviin ja opiskelijoihin sekä kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin. Korvaus voidaan myöntää, vaikka vammaisen henkilö ei itse pysty ajamaan autoa. Vaikeavammaisten kuljetuspalvelu ei ole este autoavustuksen saamiselle.

Auton vaihdon hankintatuen tulee perustua asiakkaan vammasta tai sairaudesta aiheutuvaan välttämättömään tarpeeseen. Auton hankintatuen sijaan voidaan myöntää myös käytettyyn autoon tehtäviä muutostöitä tai apuvälineitä.

Korvaus auton hankintaan on puolet (50 %) vammaiselle soveltuvasta kohtuuhintaisesta autosta. Korvausta laskettaessa vähennyksenä huomioidaan autoveron palautus ja vanhan auton myyntihinta. Mikäli asiakas ei myy vanhaa autoa, huomioidaan toden- näköinen myyntihinta. Lisäksi huomioidaan muun lainsäädännön perusteella saatavat korvaukset.

Autoon tehtävät vamman vaatimat välttämättömät muutostyöt korvataan kokonaan (100 %) määrärahojen puitteissa.

2.8.3 Ylimääräisten vaatekustannusten korvaaminen

Vammaiselle henkilölle voidaan korvata ylimääräiset vaatekustannukset, jotka johtuvat vamman tai sairauden aiheuttamasta vaatteiden tavanomaista suuremmasta kulumisesta tai siitä, että henkilö ei vammaansa vuoksi voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai jalkineita. Ylimääräisinä vaatekustannuksina korvataan tavanomaisten ja valmiina ostettavien vaatteiden ja vammaisen tarvitsemien erityisvaatteiden kustannusten erotus.

Vammaisen henkilön tulee esittää selvitys kustannuksista. Kustannuksista huomioidaan kohtuullinen osa. Mikäli kustannuksista huomioidaan vammaisen esittämää kustannusta pienempi osa, tulee päätöksen perusteluista ilmetä, mihin seikkoihin kustannusten kohtuullistaminen on perustunut. Ylimääräiset vaatekustannukset korvataan yksilöllisen tarveharkinnan perusteella ja tällöin huomioidaan kunkin hakijan erityispiirteet.

2.8.4 Ylimääräisten erityisravintokustannusten korvaaminen

Vammaiselle henkilölle korvataan ylimääräiset kustannukset, jotka aiheutuvat erityisravinnosta tai erityisravintovalmisteista, joita henkilö joutuu käyttämään pitkäaikaisesti ja säännöllisesti.

Ylimääräisinä erityisravintokustannuksina korvataan tavanomaisen ruoan ja erityisravinnon kustannusten välinen erotus. Yleensä tavanomaiset ruokatavarakaupan ravinto- aineet ja valmisteet eivät ole vammaispalvelulaisissa tarkoitettua erityisravintoa. Erityisravintokustannuksia arvioitaessa tarkastellaan sairauden aiheuttamaa haittaa, aiheutuvatko erityisravintokustannukset vammasta ja sairaudesta ja joutuuko henkilö käyttämään erityisravintoja pitkäaikaisesti ja säännöllisesti.

Hakijan on esitettävä lääkärintodistus, josta käy ilmi erityisravinnon välttämätön tarve. Pelkkä lääkärin tai muun ammattihenkilön suositus ei ole riittävä. Ennen erityisravintokustannusten korvaamista selvitetään ensisijaiset tukimuodot. Erityisravintokustannuksiin voidaan saada korvausta Kelan vammaistukien,

eläkettä saavan hoitotuen ja sairausvakuutuslain perusteella. Erityisravintokustannuksiin oikeutettu henkilö ohjataan hakemaan ensisijaisia etuuksia.